

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Sibylliakōn chrēsmōn logoi oktō

Châteillon, Sébastien

Basileae, 1555

Sebastianvs Castalio, Mauro Musaeo, Francisci Galliae regis [...]

[urn:nbn:de:bsz:31-248466](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-248466)

10
SEBASTIANVS CASTA-
lio, Mauro Musæo, Francisci Gallia regis
apud Heluetios legato
S. D.

MOSES ille diuinus Hebræorum
legislator, rationem nobis, Maure
Musæe, tradidit, qua ueros uates à
falsis dijudicare possimus. Si quis e-
nim apud uos, inquit, aut uates extiterit, aut som-
niator, qui uobis signum aliquod aut prodigium
ædat, idq; signū aut prodigium uobis ab illo præ-
dictum euenerit: & tamen idem uos cohortetur
ad deos alienos. uobisq; ignotos, sequendos, colen-
dosq; nolitote illius aut uatis orationi, aut som-
niatoris obtemperare somnio. Tentat enim uos
Ioua Deus uester, ut discat an se toto pectore, to-
toq; animo ametis. Ex his Mosis uerbis perspicuū
fit, eum qui & futura prædicat, & Deum colere,
atq; à falsorum deorum cultu abhorreere doceat,
uerum, afflatumq; diuinitus esse uatem. Quòd si
ea est Sibylla (cuius hæc nos oracula tractamus)
ut & cum de cæteris omnibus ferè rebus, tum de
Christo (ad quem oracula omnia referri debent)
ea prædixerit, quæ mirabiliter ad re cecidero: &
eadem Deum unū colere docuerit: dubitari pro-
fecto nõ potest, quin ea uerè uates sit. Sed sunt
nonnulli, quibus hæc oracula nimis aperta uidean-
tur:

tur: ideoq; ficta puenit ab aliquo Christiano, ad pelliciēdos gentiles ad Christum, & ad Christianis gratificandum. Alij, qui quamuis uera esse fateantur, negent tamen his egere Christianos, satis ad Christi cognitionem scriptis Hebræorum munitos. Contra quos mihi dicendum existimo. Igitur qui nimis aperta putant, faciunt arroganter sanè, qui Deo uaticinandi modum prescribant: quasi non ei liberum sit, apertè, obscurè, apud gētes, apud Iudæos, futura suo arbitratu predicere: aut quasi non extant in sacris quoq; literis predictiones quædam clarissima: ut illius qui dicit fore quendam de stirpe Dauidis, nomine Iosiam, qui sit ad aram Bethelensem sacerdotes ipsos immolaturus: ut Esaiæ, qui Cyrum multis antè annis nominauit, quam natus est Cyrus: ut Danielis, qui mundi imperia sic descripsit, ut ex re gesta oraculum sumpsisse uideri possit: & cætera huiusmodi, quæ sunt plurima. Sed fateamur sanè, Sibyllina oracula esse clariora. Nō ne quæ de Christo gētilibus prædicta sunt, ea clariora esse oportuit, quod Mose, & cætera disciplina carebant, quæ eis ad Christi lumen quasi præluceret: ut quod hîc decrat, id oraculorum perspicuitate compensaretur. Accedit eò, quod (quemadmodū patet ex Esaiâ) uoluit Deus Iudæis obscuriorem esse Christi aduentum, ut in eū scirent, atq; ita sue pertinaciæ pe-

nas da-

nas darent, quod idem de gentilibus dicere non licet. Quanquam non debemus hæc oracula ex ea quæ nunc est, luce existimare. Nam quæ nobis post res gestas notissima sunt, ea cum futura prædicentur, erant obscurissima. Maria, Gabriel, Bethleem, cum nominantur, omnes quid sit intelligunt. At cum hæc tot ante seculis in Græcia à Sibylla dicerentur, quis posset conijcere, quid ea sibi uellent? Adde quòd Deus, qui fuit horum tam clarorum autor oraculorum, idem uoluit etiam ea multis latere seculis, nec in uulgi uenire manus, sed à paucissimis legi: quòd perinde fuit, ac si essent obscurissima. Quanquam hæc perspicuitas eò ualet, ut uera esse, non falsa appareat. Nam si quis ea finxisset, profectò obscuriora de industria fecisset, ut ante rem gestam scripta, & his similia uiderentur quæ sunt in literis sacris. Quòd si hæc ficta sunt, quando tandem ficta sunt? Ante Christi tempora? an post? si ante, uera sunt oracula. Post ficta esse qui possunt? cum multis autorum testimonijs constet, ea Romæ asseruata esse usq; à Tarquinij Prisci temporibus? semperq; Romanos magnis in rebus solitos adire libros Sibyllinos? At dicit aliquis, in eis oracula fuisse de Romanis: sed de Christo non item. O tergiuersationem. Cur minus enim de Christo, quàm de Romanis? cuius imperium & maius est, & in florētissima Roma-

norum

Epistola.

13

norum tempora incidit. Quid si ualidis testimo-
 nijs planum facio, illic oracula fuisse de Christo?
 Est apud Ciceronem in secundo de Diuinatione
 libro, disputatio de carmine Sibyllino, in qua mē-
 tio fit de rege appellādo, & de illa Acrostichide:
 quem locum in Annotationibus paulo copiosius
 explicaturi sumus. Atqui extat Acrostichis, in
 qua est, IESVS CHRISTVS DEIFI-
 LIVS SERVATOR, qui in eadem rex ap-
 pellatur: de qua loqui mihi uidetur Cicero. Quid
 de Virgilio dicam? qui Eclogā quartam sumpsit
 ex carmine Cumæe Sibyllæ (testatur enim se ea di-
 cere de ultima Cumæi carminis ætate) quæ Sibyl-
 la fuisse uidetur eadē quæ & Erythræa & Per-
 sica dicta est, quemadmodum sumus in Annotati-
 onibus ostensuri: cuius sunt ea quæ hic in manibus
 habemus oracula. Atqui in ea Ecloga, ea dicuntur,
 quæ non nisi de Christo dici possunt. An uideli-
 cet ea dicebat Virgilius, de nescio quo Pollionis
 filio. quæ ne de Cæsare quidem (quantumuis assen-
 tando) dicere auderet? præsertim cum Pollionis fe-
 lium nusquā nominet? neq; felicitatem illam Pol-
 lione patre uenturam dicat, sed consule? Sed esto
 sanè, dixerit illa de Pollionis filio: nesciebat enim
 de quo scripta essent. At Sibylla de Christo dixe-
 rat, quemadmodum nūc editis his oraculis patet,
 in quibus uidere licet (si quis diligēter legat) quid
 ex quoq;

ex quoq; loco sumpserit Virgilius. Ex quo perspi-
 cum sit, ante Christi etatem fuisse Romæ de i-
 pso oracula. Quæ cum ita sint, non uideo quod nã
 super sit istis effugiũ, nisi si hoc dicent: fuisse qui-
 dem Romæ uera de Christo oracula Sibyllæ, sed
 ea intercidisse: hæc autem, quæ modò prodie-
 runt, esse suppositicia. Vtrum tandem facilius fuit,
 fingere quæ non extarent? an inuenire quæ exta-
 rent? Aut si hæc subditicia sum, cur non idem de
 sacris omnibus profanisq; literis dicitur? an est ea
 nim in illis omnibus quicquam magis sui autoris
 proprium, quàm hic omnia Sibyllæ congruum?
 At serius prodierunt Sibyllæ. Credo: & quidem
 quotidie ueteres publicantur libri, quos non ideo
 fictos dicimus, quod diutius latuerunt. Adeone ue-
 rò facile est, tale quid ita fingere, ut nusquam ap-
 pareat fucus? Age, interciderunt multi tum Græ-
 corum, tum Latinorum autorum libri. Fingant
 omnes docti aliquem illorum, si possunt, & au-
 tores mentiantur antiquos. Scribât Menandri co-
 mœdias, aut Ciceronis de Republica libros, aut
 aliquid tale, quod pro uetere emittant. Dicant
 amplius: Conuertit in Latinum sermonem Cicero
 duas orationes Græcas, Aeschinis & Demosthe-
 nis: quæ uersio interijt, Græcis adhuc extãtibz.
 Conuertant eas iterum, si possunt, ita, ut ipsius
 Ciceronis interpretatio esse uideatur. Quod si nõ
 modò

inodò hoc, sed nec locos in Ciceronis operibus
 deprauatos probabiliter emendare, aut supplere
 possunt, cum tamen tot homines docti tam diu in
 eam rē summis studijs elaborent: quid fieri posse
 censemus in oraculis Sibyllæ? in quib. etiā intelli-
 gendis multū sudandum nobis est: quorum eam
 testas orationis, atq; ornatus est, ut etiam si res in
 promptu foret, tamē uix inueniri posset, qui ora-
 tionem tam feliciter cōponeret: rursus tanta re-
 rum diuersitas, copia, in nōnullis etiam obscuritas
 est, ut si nullus eloquendi labor sit, nemo tamē
 tam multa discere, & ea sic effari possit, ut nō ap-
 pareat facile mendaciū. Oportet enim eū qui hoc
 præstaturus sit, omnia didicisse, omnesq; autores,
 qui de Sibyllis aliquid dixerunt, diligenter euol-
 uisse, ut probabiliter mētiri possit: adeò ut nō pau-
 lo facilius esse ducā uaticinari, quàm talia finge-
 re. Præterea cur hic tã multi sunt deprauati loci?
 tam multi ex quibus nulla potest elici sentētia? tã
 multi mutilati, perturbati, cōfusi: quæ omnia sunt
 corrupti uetustate libri argumenta. Cur etiam
 quæ à Lactantio & Theophilo citantur, alicubi
 aliter hic quàm apud illos leguntur? Cur qui fin-
 xit, non illinc sumpsit, quæ inde peti poterant? At
 hoc fecit, ut nobis suum probaret mendacium?
 Potest ne mendacium probabilius esse, quàm ue-
 rum? O magna uis ueritatis. Potest ne aliquid
 esse us

esse in ueris oraculis, quod non sit in his? Quod si est, aut hæc uera esse fateamur, aut omnia quæ usquam sunt, scripta, in dubium uocemus. Quando autem post Lactantium fingi potuerunt? nam ante Lactantium ficta nemo dicet, cum ea ille Romæ legerit, ubi admitti ficta nunquam potuissent. Ficta sunt credo, per illa tã barbara secula, quibus Græcæ linguæ elementa nouisse pro miraculo habebatur: cum ea si fingi potuissent, non nisi à doctissimo potuissent. Quid igitur? An ficta sunt paulo supra nostram ætatem? cum literæ in Italia à Val-la, Sipontino, Politiano, Pico, Gaza, & cæteris excitatæ sunt? Cur non statim edebantur? cur nunc demum prodierunt? Quid si planum facio testibus fide dignis, uetusta esse hæc? an dicem testes esse falsos? Sed resellant eos, si possunt: ego tamen citabo. Volo enim ut intelligam homines, undenam hæc oracula prodierint, & ubi manuscripta extant. Nam & ipse principio hoc scire cupij, & in non paucos incidi qui eadem interrogarem. Igitur cū super hac re scripsissem ad Xystum Betulciū, qui apud Augustam Vindelicorum bonas literas docet, cuiusq; opera peruenit Sibyllæ Græcum exemplar ad Ioannem Oporinū, à quo impressum est, rescripsit ille mihi in hæc uerba: Queris ubi nactus sim exemplum. nactus sum in bibliotheca nostra, inter libros nuper à magistratu nostro Venetijs

netijs à Græco quodam emptos. Archetypus (unde sedulo transcribi curavi) recens est: eleganter quidem, & splendide, sed (ut uides) parum orthographicè scriptus. nam contuli religiose: nolui tamen quicquam in his temerè agere. Sed malui uel mendosum in lucem edere, & medicis submittere manibus, quàm committere ut diutius lateat. Hæc ille. Præterea est Ferrariæ in Italia M. Antonius Antimachus, uir raræ doctrinæ, qui uetus habet exemplar: quod cum hoc, quod ab Oporino excisum est, contulit, & emendationem (nam multos locos ex collatione correxit) Oporino misit: quæ ego in transferendo usus sum. Habet & aliud exemplar (sicuti nos ex amico quodam fidelissimo intelleximus) quidam nomine Ranconetus in Gallia: qui tibi, Maure Musæe, notus est: qui uellem imitaretur Antimachum, impressumq; exemplar cum suo conferret, & Oporino mitteret emendationem. Atq; hos ego testes fide dignos, ex tribus diuersis terrarum regionib. produco, eosq; (ut spero) adhuc uiuentes: quos, si mentirer, mei mendacij testes adhibere neq; possem, neq; uellem. Et fortasse noluerint se nominari. Sed quemadmodum si litigarem, eis testimonium denunciarem, quibus nota res esset: ita hic eorum uti testimonio non dubitauit, præsertim in re non parua. Iam uerò qui negant opus esse Sibyllinis, quoniam extant he-

b   braica;

braica, ineptè faciunt. Quid enim tam absurdum est, quàm, in philosophia, in grammaticis, in arte dicendi, in poetica, nulla posse librorum multitudi-
 ne satiari: in oraculis de Seruatore nostro, tam citò
 nauseare? Ego uerò & Balaami, & Sibyllarum, et
 Iosephi de Christo testimonijs nõ mediocriter de-
 lector: putoq; his non solum Christianos confirma-
 ri, sed etiam externos allici posse, atq; conuinci,
 tanquam productis ex ipsorum intimo penetrati
 testibus. Hæc igitur oracula Sibyllæ (quæ sicuti
 satis ostendimus, & sicut omnes æqui iudices faci-
 le confitebuntur, uera sunt) à nobis in Latinum ser-
 monem conuersa, tibi optime Maure, dedicare ui-
 sum est, cum ob tuam singularem erga omnes pios
 & literatos, & erga me beneuolentiam, et libera-
 litatem: tum quia hoc studiorum genus non solum
 foues, sed tractas & ipse non infeliciter. Secutus
 sum autem eam in uertendo rationem, ut senten-
 tiæ nihil neq; adderem, neq; detraberem: adeò ut st
 oratione soluta uertissem, magis sententiam expri-
 mere uix potuerim. Nemineram enim, si uerbis lu-
 dendum est, alibi ludere fas esse: in hoc quidem scri-
 pti genere, ut sacro, religiose incedendū esse. Itaq;
 malui alicubi durior esse, quàm uerbis longius ef-
 ferri. Sed scito, in hoc libro (sicut in tam ueteri,
 totq; seculis abditio fuit, accidere necesse) multos
 esse locos corruptos, multos mutilos, multos con-
 fusos

fusos & perturbatos, adeo ut in uertendo plerun-
 que non haberem quod sequerer, uidererq; mihi
 uere Sibyllæ folia tractare. Igitur quos potui locos
 emendaui: fuerunt autem non pauci, qui, cum ite-
 rum græcè edentur, Deo uolente, ostendentur.
 Quos autem corrigere non potui, hos si quo con-
 stabant uerborum ordine grammatico, penè ad
 uerbum uerti: ideoq; durius, ut libera sit in latino
 quoq; coniectura. Confusa & obscura, sicut erant,
 reliqui. In quibus autem neq; uerba neq; senten-
 tiæ constabant, ea aut oratione soluta reddidi ad
 uerbum: aut etiam græca reliqui, donec emenda-
 tius inueniatur exemplar: quemadmodum qui in
 nocte ambulant, suspendunt gressum, donec uiam
 exorta luce uideant. Ergo inter legendum cum ea
 occurrent, quæ non intelligentur: aut cum ea legen-
 tur, in quibus tibi à gallo ad asinum (ut habet Gal-
 licum prouerbium) salire uidearis, noli in me cul-
 pam reijcere, qui interpres cum sim, ea reddo quæ
 scripta sunt, & quæ possunt intelligi: sed in uetusta-
 tatem, quæ, iuuante barbarie, corrumpit omnia.
 Verùm fingito, ea sola quæ incorrupta sunt (quæ
 sanè & plurima sunt, & optima) hic inesse: &
 his ea compēsato, quæ sunt uitata: ita fiet, ut nihil
 habeas nisi integrū. Cæterum de genere Sibyllæ (nā
 & hoc fortassis expectes) cognosces ipse in ea le-
 genda, & nos in Annotationibus nonnihil dice-

mus. Scripsimus enim Annotationes, quibus non-
 nullos locos aperiremus: quæ si uidebimur ieiu-
 niores, & pauciores, memineras nos neq; ea quæ
 facilia sunt, debuisse: neq; ea quæ nõ intelligimus,
 explicare potuisse. Interea boni consule hoc, &
 tuæ erga me beneficentiæ, & meæ erga te beneuo-
 lentie monumentum: & hoc coelestium Musarum
 studiũ, ut ingenio & nomine tuo dignum est (Mus-
 seus enim uocaris) fouere & defendere persueua.

Vale. Basileæ, mense Maio: Anno Domini
 millesimo quingentesimo quadrage-
 simo sexto.

ἈΝΤΙΜΑΧΟΥ

ΕΙΣ ΙΑΝΟΝ ΤΟΝ ΟΠΩΡΙΝΟΝ

πρὸς τὴν Σιβυλλικῶν χρησμῶν ὑπὸ αὐτῆς
νῦνσι τυπωθέντων.

Χρισμοὶ σφάλματ' ἔχουσιν ἀθέσφατα, τίς μιν
ἔπειψας.

Οὐκ ὀρθῶς δ' ἔτυχον τὸτ' ἀπ' ἀντιγράφο.

Σφάλματα ἔμπασι ἔγωγε διορθώσας ἴσιν ἰάλλω

Νῦν σοί, ὄφρα πάλιν τίςδε τυποῦν ἐθέλῃς.

Σὺν χάριτι αὐτῆς ὅταν τόσον πόνον ἄσμενος ἔχωρ
ἡμασιν ἐν πᾶσι ἤρα πορῶν φιλή.

Ἦρα φέρων λόγιοις, λιχαρισμῶς οἷς ἐμὸς ἔσται

Μόχθος, ἐὰν δόξῃ ἄξιος ὑλόγιος.

IN SIBYLLAS, XYSTI BETVLEII.

Δια θεῶν βυλὴ μεγάλην νεερίτε Σιβύλλη,

Ἐξ ἱερῆς κερσῆδος πνεῦμα τὸ ἀνάου.

Ἐν γὰρ πνεῦμα θεῶν χρησμοῖς φήβουσι Σιβυλλῶν,

Καὶ τὸ προφητείας, ἧς λόγος ἕρανόθεν.

Ἐσπέρη χ' ἑβραίοις ἀνόμοις προλέγουσι προφῆται,

Ἐθνεσιρὼς προλέγει λόγῳ Σίβυλλα θεῶν.

b 3 ΜΑΡ